

Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Bireysel Başvuru

*Valery Zorkin**

1. Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi, insan ve yurttaş hak ve özgürlüklerinin korunması mekanizmasında özel bir konuma sahiptir. Temel hak ve özgürlüklerin korunması, Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi Hakkında Federal Kanun'un 3. maddesine göre, Anayasa Mahkemesi'nin asli görevidir. Anayasa Mahkemesi bu işlevini Anayasanın yorumlanması, kanunların ve diğer bazı hukuki işlemlerin Anayasaya uygunluk denetimi vb. yetkilerle yerine getirir. Anayasa Mahkemesi'nin bu işlevi yerine getirmesinde anahtar rolü, bireysel başvuruları inceleme yetkisi oynamaktadır. Bireysel başvuru, Anayasa Mahkemesi'ne, somut bir durumda uygulanan ya da uygulanması muhtemel bir yasanın temel hak ve özgürlükleri ihlal ettiği gerekçesiyle, bu normun Anayasaya uygunluğunu denetleme yetkisi vermektedir.

2. Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı, 1993 yılında kabul edilen Rusya Federasyonu Anayasası ile tanınmıştır. Bu yenilik bir yandan Anayasa Mahkemesi'nin kamuoyunda sahip olduğu saygınlığı, diğer yandan temel hak ve özgürlüklere verilen önemi göstermesi bakımından anlamlıdır. Yurttaşlara Anayasa ile tanınan temel hakların bireylerin doğrudan yapacağı başvurular üzerine Anayasa Mahkemesi düzeyinde güvence altına alınması, kuşkusuz, temel hakların koruma düzeyini yükseltecek, anayasal statüsünü güçlendirecek ve bu hakların gözetilmesi konusunda teşvik edici olacaktır.

Rusya Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuru konusunda uzun bir deneyime sahiptir. Mahkeme'ye yılda ortalama 16.000 civarında bireysel başvuru gelmektedir ki bu rakam Mahkeme'ye yapılan toplam başvuru sayısının % 98-99'una tekabül etmektedir. Anayasa Mahkemesi'nin bireysel

* Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi Başkanı

başvurular üzerine esastan inceleme sonrasında verdiği karar sayısı 1995-2008 dönemi için 178 olup, bu sayı da verdiği toplam karar sayısının % 60'ına karşılık gelmektedir. Bu istatistiksel veriler ışığında, Anayasa Mahkemesince yapılan somut norm denetiminin;

- İlk olarak, yurttaşların temel hak ve özgürlüklerinin somut ya da bir başka ifadeyle “yaşayan” hukuki ilişkilerde daha iyi korunmasına imkan sağladığı,

- İkinci olarak, Anayasa Mahkemesi'ne yargı, yasama ve yürütme organlarının temel haklar alanındaki işlemleri arasında uyum sağlama imkanı verdiği söylenebilir.

3. Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi Hakkında Federal Kanun'un 96. ve 97. maddelerine göre; somut bir durumda uygulanan ya da uygulanması muhtemel bir yasa ile temel hak ve özgürlükleri ihlal edilen yurttaşlar, bireysel olarak ya da birlikte, Anayasa Mahkemesi'ne başvuru hakkına sahiptir. Federal kanunda belirtilen diğer kurumlar ve kişiler de bu haktan yararlanabilir. Başvurunun kabul edilmesi için iki şartın yerine getirilmesi gerekir: 1) Davaya konu edilen kanun hükmü, bir anayasal hak ya da özgürlüğü etkilemelidir, 2) Söz konusu kanun hükmü, somut olayda uygulanmış olmalı ya da uygulanması yönünde Mahkemece veya başka bir makamca teşebbüste bulunulmuş olmalıdır.

4. Anayasa Mahkemesi içtihadında yukarıdaki hükümler iki şekilde yorumlanmaktadır. İlk yorum, anayasal hakların anayasa yargısı aracılığıyla mümkün olduğu kadar geniş biçimde korunmasını sağlamak amacıyla kabul edilen geniş yorumdur. Bu yorum, Anayasa Mahkemesi'ni koruma kapsamına alınan hakların ya da başvuru hakkından yararlanacakların tanımlanması gibi çeşitli konularda belirli bir pozisyon almaya sevk etmektedir.

Öncelikle, Anayasa Mahkemesi yurttaşların bütün anayasal haklarının, hiçbir istisna gözetilmeksizin, koruma yetkisi içinde olduğu görüşündedir. Bunun sonucu olarak, yurttaşlar (mesela Anayasa Mahkemesi'nce tanımlanan) yeni temel hakların korunması istemiyle de Anayasa şikayeti yoluna gidebilirler. Örneğin, Anayasa Mahkemesi verdiği bir kararda, yerel yerinden yönetimin yurttaşların coğrafi bazda sahip oldukları bir topluluk hakkı olduğunu tespit ettikten sonra, yerel yerinden yönetim hakkının korunması istemiyle de bireysel başvuru yolunun kullanılabileceği sonucuna varmıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru hakkına sahip olan öznelere belirlerken de genişletici yorumu benimsemesi sonucu, bu usulün kapsamı ciddi biçimde genişlemiştir. Örneğin; Anayasa Mahkemesi'ne göre, bireysel başvuru hakkı sadece Rusya yurttaşlarına tanınmış bir hak olmayıp, yabancılar hatta vatansızlar (heimatlos) da bireysel başvuruda bulunma hakkından yararlanabilir.

Mahkeme'nin yurttaşların birlikte dava açabilmeleri konusundaki yorumu da bireysel başvuru hakkını genişletir niteliktedir. Buna göre:

- Rusya Anayasası'na uygun olarak kurulmuş bulunan dini cemaatler Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilir.

- Anonim şirketler, dernekler, sınırlı sorumlu şirketler Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilir. Yurttaşların Anayasa ile tanınan özel mülkiyet ya da serbest teşebbüs haklarını kişisel olarak ya da başkalarıyla birlikte kullanmasına imkan veren bu tüzel kişiler de bireysel başvuru hakkı kapsamında değerlendirilmektedir.

- Devletin sahip olduğu iktisadi teşebbüsler Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilir. Mülkiyetin her türü eşit statüde değerlendirildiğine ve mülkiyetin korunmasına yönelik mekanizmalardan herkesin eşit olarak yararlanma hakkı tanındığına göre, Devlete ait teşebbüsler de kendilerine tanınan Anayasal güvenceler ölçüsünde bireysel başvuru hakkına sahiptir.

- Yerel bazda birer kişi topluluğu olan yerel yönetim kuruluşları da yurttaşların Anayasa nezdinde topluca sahip oldukları yerinden yönetim hakkını korumak amacıyla bireysel başvuru hakkından yararlanabilir.

Yukarıda sayılan kişi ve mal toplulukları, Anayasa Mahkemesi'ne hem üyelerinin anayasal haklarını korumak amacıyla, hem de topluluğun kendi haklarını savunmak amacıyla başvurabilirler.

Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi Hakkında Federal Kanun'a göre, Anayasa Mahkemesi'ne başvuru hakkı başka kanunlarda belirtilen kişi ve kurumlara da tanınmıştır. Örneğin, Rusya Başsavcısı ve Ombudsman Anayasa Mahkemesi'ne başvuru hakkına sahiptirler. Başsavcının bu hakkı henüz hiç kullanmamış olmasına karşılık, Ombudsman her yıl ortalama 5 ila 6 başvuruda bulunmaktadır. Ombudsman bireysel başvuru yolunu, Anayasa ile tanınan temel hakların korunmasında ve temel haklara ilişkin yasal düzenlemelerin Anayasayla ve uluslararası hukukun genel kabul gören ilkeleriyle uyumlu hale getirilmesinde etkin bir araç olarak değerlendirmektedir. Ombudsman'ca yapılan başvurular için 1999-2000

yıllarında verilmiş 2'si esastan olmak üzere 20'den fazla karar bulunmaktadır.

5. Anayasa Mahkemesi'nin genişletici yorumu, koruma kapsamındaki haklar ve dava ehliyeti konusu ile sınırlı olmayıp, davaya konu edilebilecek işlemler de genişletici yorumla değerlendirilmektedir. Anayasa Mahkemesi'ne göre:

- Sadece olağan kanunlar değil, Anayasal Kanunlar da davaya konu edilebilir (Anayasa Mahkemesi'nin N 3-P sayılı ve 21 Mart 2007 tarihli kararı).

- Rusya Federasyonu'na üye olan devletlerin ve bölgesel yönetimlerin Anayasaları ve kanunları da yurttaşların anayasal hak ve özgürlüklerini ihlal eden hükümlere yer vermeleri halinde bireysel başvuruya konu edilebilir.

- 1993 Anayasası'ndan önceki dönemde, yani SSCB ya da RSFSC dönemlerinde çıkarılıp da Rusya Federasyonu'nda uygulanmakta olan kanunlara karşı da dava açılabilir.

Yurttaşlar tarafından dava konusu edilebilecek işlemlerin listesi, tam olarak bir kanun şeklinde yapılmayan kimi işlemlerin de katılmasıyla hayli genişletilmiştir. Örneğin, Anayasa Mahkemesi N 11-P sayılı ve 5 Temmuz 2001 tarihli kararında, Duma'nın kabul ettiği bir af kararına karşı açılan davayı görmeyi kabul etmiştir. Anayasa Mahkemesi, af kararını maddi anlamda kanun hükmünde sayarak, denetim kapsamına almaktadır.

Mahkeme, N 1-P sayılı ve 27 Ocak 2004 tarihli bir başka kararında, bir federal kanuna ve bu kanunla doğrudan bağlantılı yürütme işlemine karşı birlikte açılan davayı görmeyi kabul etmiştir. Kabul kararının gerekçesi, bu davaya konu edilen kararname ile federal kanun arasında doğrudan bağlantı olması ve her iki işlemin davaya konu edilen olayda birlikte uygulanmasıdır.

Yürütme işleminin Anayasaya uygunluğunun denetlenmesi istemi Anayasa Mahkemesi'nden kabul görmezse, bu işlemin hukuka uygunluğu sorunu Rusya Yüksek Mahkemesi tarafından karara bağlanır. Rusya Anayasa Mahkemesi'nin bu içtihadı, Rusya Yüksek Mahkemesi'nin "Yürütme işlemleri ya da bu işlemlerin bir takım hükümleri konusundaki yargı kararları" hakkında verdiği N 48 sayılı ve 29 Kasım 2007 tarihli kararda da kabul edilmiştir.

6. Anayasa Mahkemesi'nin uygulamasındaki bir diğer eğilim, bireysel başvuruların kabulü konusundaki karar sürecinin optimizasyonuna

yöneliktir. Anayasa Mahkemesi, bir yandan iş yükünü gereksiz yere artıran, dayanaksız başvuruların sayısını azaltmak, diğer yandan Anayasa Mahkemesi'nin bir tür ikinci temyiz mercii haline gelmesini önlemek amacıyla, ama aynı zamanda başvuru hakkını da engellemeyecek şekilde çeşitli düzenlemeler yapmaktadır.

Rusya Anayasası'na ve Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi Hakkında Federal Kanun'a göre, anayasal hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği iddiasıyla yapılan bireysel başvurunun Anayasa Mahkemesi'nce kabul edilmesi için, davaya konu edilen kanun hükmü başvuranın bir anayasal hak ya da özgürlüğünü ihlal etmiş olmalı ve söz konusu kanun hükmü somut olayda uygulanmış olmalı ya da uygulanması yönünde Mahkemece veya başka bir makamca teşebbüste bulunulmuş olmalıdır. Bu durumda, bir yandan başvuranın anayasal hak ve özgürlükleri konusu çözümlenmeli, diğer yandan Mahkemenin ya da başka bir makamın dava konusu edilen kanun hükümlerini uygulayıp uygulamadığı/teşebbüste bulunup bulunmadığı hususu dikkate alınmalıdır. Davanın kabulü için, davaya konu edilen kanunun davacıya ilişkin somut olayda uygulandığını ya da uygulanma ihtimalini ispatlayan bir resmi belgenin dilekçe ekinde sunulması gerekir. Rusya Anayasası'nın 125-4. maddesine göre; davaya konu edilen kanunun davacıya ilişkin somut olayda henüz uygulanmamış olması ya da uygulanma zorunluluğunun ispatlanamaması halinde, başvuru reddedilecektir.

Buna ilaveten, dava konusu edilen Kanunun:

- Yurttaşların anayasal hak ve özgürlüklerini ihlal etmemesi,
 - Yürürlüğe girmemiş olması,
 - Yürürlükten kaldırılmış olması hallerinde de başvuru reddedilir.
- Ancak, bu son ihtimalde,

- Kanun yürürlükten kaldırılmadan önce Anayasa Mahkemesi'ndeki dava sürecinin başlamış olması ya da

- Söz konusu Kanunun davacıya uygulanmasıyla davacının anayasal hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmiş olması şartıyla,

kanun yürürlükten kaldırılmış olsa bile dava görülebilir.

Anayasa Mahkemesi kararlarına göre, aşağıdaki hallerde de başvuru reddedilmektedir:

- Bir yurttaşın kendi kişisel hak ve özgürlüğünü korumak için değil de, ortak yararı ya da kamu yararı korumak amacıyla dava açmış olması,

- Başvuranın ilk derece mahkemesindeki davasının henüz görülmeğe başlanmamış olması ve ilk derece mahkemesinin bu davada uygulayacağı normu henüz belirlememiş olması halinde de Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuru reddedilmektedir. Çünkü bu durumda, yurttaşın bir temel hak ve özgürlüğünün bir kanunun uygulanmasıyla ihlalinden söz etmek mümkün değildir. Öte yandan, böylesi bir başvuru üzerine ilk derece mahkemesindeki davayı durdurarak, bu davayı Anayasa yargısının görev alanına taşımak haklı gerekçeden yoksundur ve genel mahkemelerle Anayasa Mahkemesi arasındaki işbölümüne aykırı olur. Takdir edileceği gibi, bu uyuşmazlığı çözümlmek Anayasa Mahkemesi'nin değil, genel mahkemelerin işidir.

- Anayasa hükümlerinin Anayasaya aykırılığı iddiasıyla yapılan başvurularla federal kanunların birbirine aykırılığı iddiasıyla yapılan başvurular reddedilmektedir. Devlet organlarının hukuk dışı işlem ve eylemlerine karşı ya da genel mahkemelerin yanlış norm tercihlerine karşı yapılan başvurular da aynı şekilde reddedilmektedir.

7. Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi Hakkında Federal Kanun, 41. maddeden 44. maddeye kadarki bölümde, Anayasa Mahkemesi'ne gelen başvuru akınına sınırlandırmak amacıyla çeşitli önlemlere yer vermektedir. Burada, başvuruları Kanun'da öngörülen şartlar açısından incelemekle görevli Mahkeme Kalem'i'ne büyük iş düşmektedir. Ancak Kalem'in görüşü bağlayıcı olmayıp, dilekçenin kabulüne veya reddine nihai olarak karar verme yetkisi Anayasa Mahkemesi'ne aittir.

İlk inceleme sonucunda, sadece Anayasa Mahkemesi'nin görev alanına giren ve kabul için öngörülen şartları yerine getiren dilekçeler için kabul kararı verilir. Kabul edilen başvuruların toplam başvuru sayısına oranı, ortalama olarak % 3 civarında kalmaktadır.

8. Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi Hakkında Federal Kanun'un Mahkeme'nin bireysel başvuru üzerine vereceği kararlara ilişkin 100. maddesi, bir kanunun Mahkeme'ce Anayasaya aykırı bulunması halinde bunun davacı için doğuracağı sonuçları da düzenlemektedir. Buna göre, Anayasa Mahkemesi'ne yaptığı başvuru sonucu haklı görülen davacı, görevli ve yetkili mahkemeden yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunabilecektir. Anayasa Mahkemesi bu hükmü yorumlarken, yargılamanın yenilenmesi için Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi Hakkında Federal Kanun'un söz konusu hükmü dışında herhangi bir sebep olmasa dahi ve hiçbir süre tahdidi dikkate alınmaksızın yargılamanın yenilenmesini bir zorunluluk olarak görmüştür.

Anayasa Mahkemesi'nde görülen davada taraf olmamakla birlikte, Anayasa Mahkemesince Anayasaya aykırı bulunan işlemler nedeniyle mağdur olan kişiler de bu kararın sonuçlarından yararlanabilmelidirler. Bu durumda, Anayasaya aykırı bulunan bir işleme dayanarak önceden verilmiş mahkeme kararları için yargılamanın yenilenmesi şartlarının bulunup bulunmadığına görevli ve yetkili mahkemeler karar verecektir. Bunun için Usul kanunlarında öngörülen bütün yolların kullanılması gerekir. Anayasaya aykırı bulunan kanun hükümlerine istinaden verilmiş olan mahkeme kararlarının gözden geçirilmesi için ya Rusya'ya özgü bir özel kanun yoluna ya da yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilir. Yürürlükteki Usul kanunlarına göre, somut bir davada uygulanan kanunun Anayasa Mahkemesi'nce Anayasaya aykırı bulunması, yargılamanın yenilenmesi nedenlerindedir. Bu düzenleme, Ceza Usul Kanunu'nun 413. maddesinde, Ticaret Usul Kanunu'nun 311. maddesinde ve Medeni Usul Kanunu'nun 392. maddesinde yer almaktadır.

9. Anayasa Mahkemesi somut norm denetimi yaparken, kimi zaman dava konusu kuralı ancak kendisinin kabul ettiği yorumla Anayasaya uygun bulmaktadır (11 Kasım 2008, N 556-O-R ve 27 Kasım 2008 N 737 – O-R). Mahkeme, bu noktadan hareketle aşağıdaki sonuçlara ulaşmaktadır:

- Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi'nin ancak belirli bir yorumla Anayasa'ya uygun bulunduğu kanun hükmü ancak bu yorumla geçerli olacak ve uygulanacaktır.

- Kanunların Anayasaya uygunluk denetimini yapmak ve Anayasaya aykırı olanları iptal etmek yetkisi sadece Anayasa Mahkemesi'ne tanındığına göre, Anayasaya uygun bulunan bir kanunun Anayasaya uygun bulunan yorumla uygulanmasını sağlamak da Anayasa Mahkemesi'nin yetkisi dahilinde olmalıdır. Dolayısıyla söz konusu kanunun Anayasa'ya aykırı yorumla uygulanmasına izin verilmemelidir.

- Anayasa Mahkemesi'nin bir kanunun Anayasaya uygun yorumunu belirlemesi, kanunların Anayasaya aykırılığının belirlenmesiyle aynı sonuçları sağlamalıdır. Bir başka ifadeyle, söz konusu kanunun Anayasa'ya aykırı bir yorumu nedeniyle yurttaşların anayasal hak ve özgürlüklerinin ihlaline yol açmış olan Mahkeme kararları bozularak yargılamanın yenilenmesine imkan sağlanmalıdır.

- Anayasa Mahkemesi'nin kararları, yorumlu kararları da dahil olmak üzere, başvuran açısından geçmişe etkilidir. Başvurusu Anayasa Mahkemesi'nce haklı görülen davacının genel mahkemelerdeki davasında yargılamanın yenilenmesi için Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi

Hakkında Federal Kanun'un söz konusu hükmü dışında herhangi bir sebep olmasa dahi ve hiçbir süre tahdidi dikkate alınmaksızın, görevli ve yetkili mahkeme tarafından yargılamanın yenilenmesi bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

- Anayasa Mahkemesi'ndeki davaya taraf olmayanlar için davada uygulanan normun Anayasa'ya aykırı bir yorumu nedeniyle verilmiş olan Mahkeme kararlarının yeniden gözden geçirilmesi ise kanunların öngördüğü genel hükümlere göre yapılıır.

- Anayasaya aykırı bir yorumla uygulanan kanun hükmüne istinaden verilmiş mahkeme kararına karşı gidilecek kanun yoluna ilişkin olarak usul kanunlarında herhangi bir özel hüküm bulunmaması, yargılamanın yenilenmesi talebinin reddi için gerekçe oluşturamamalıdır. Aksi takdirde, Anayasa Mahkemesi kararlarının uygulamaya geçirilmesi imkansız hale gelir ve bireylere tanınan Anayasa Mahkemesi'ne başvuru hakkı bütün anlamını yitirir. Dolayısıyla bu durumda, Medeni Usul Kanunu'nun Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi tarafından bir davada uygulanan kanunu Anayasaya aykırı bulması hali için öngörülen kanun yolu izlenmeli, yani yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmelidir.

10. Rusya Federasyonu tarafından tanınan ve güvence altına alınan temel haklar ve özgürlükler, uluslararası hukukun genel kabul gören ilkeleri ve kurallarıyla uyum içindedir; Rusya'nın taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde kabul edilen ilkeler ve kurallar da Rus hukuk sisteminin parçasıdır; öte yandan, Rusya Anayasası'nın 15. ve 17. maddelerine göre, uluslararası antlaşma ile kanun arasında çatışma olması halinde uluslararası antlaşmaya üstünlük tanınır. Buraya kadar sayılan hükümler, Anayasa Mahkemesi'nin görevini yerine getirirken Anayasa dışında başka bir ölçü norm kullanmasını zorunlu kılmamakla birlikte, Anayasa Mahkemesi içtihadında, başlangıçtan bu yana, uluslararası hukukun genel kabul gören ilkeleri ve kuralları ölçü norm olarak kullanılmaktadır. Örneğin, 1 Ocak 2009 tarihi itibarıyla belirtecek olursak, Anayasa Mahkemesi bu tarihe kadar verdiği her üç karardan birinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne atıf yapmıştır ve tam 44 davada doğrudan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarını dikkate alarak karar vermiştir. Aslına bakılırsa, Rusya Anayasası'nda tanınan haklar ve özgürlükler Avrupa hukuk standartlarıyla paralellik taşıdığı için bu haklar konusunda bir ortak Avrupalı yorumun şekillenmesini doğal karşılamak gerekir.

Bununla birlikte, uluslararası düzeyde tanınan hakların Rusya Federasyonu'nun tanıdığı hak ve özgürlükler karşısında zorunlu olarak

üstünlük taşıdığını düşünmemek gerekir. Farklı düzeyde tanınan haklar arasında bir çatışma ortaya çıkması halinde, “daha yüksek standart” dikkate alınmaktadır. Anayasa Mahkemesi’nin bu tutumuna örnek olarak, yerel yönetimlerce alınan kararların denetimi konusunda koyduğu çekince gösterilebilir. Yerel yönetimlerin aldığı kararların denetlenmesi Avrupa Yerel Özerklik Şartı’na aykırı olmadığı halde, Anayasa Mahkemesi’nin N 15-P sayılı ve 30 Kasım 2000 tarihli kararında, yerel yönetimlerin özerkliği açısından Rusya Federasyonu Anayasası ve federal kanunlarla tanınan güvencelerin Rusya’nın uluslararası yükümlülüklerinden doğan güvencele göre daha yüksek bir düzeyde olduğu vurgulanmakta ve bu güvencelerin Rusya Federasyonu’na üye devletler tarafından sınırlanmasının söz konusu olamayacağı belirtilmektedir.

Burada, Anayasa Mahkemesi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi arasında bir tür rekabet olduğu izleniminden kaçınmak gerekir. Anayasa şikayeti, Devlet bünyesinde genel mahkemelerin sağladığı korumaya ek bir koruma sağlamaktadır; oysa Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvuru, ulusal korumaya ek olarak tesis edilmiş bir güvencedir. Aynı şekilde, Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nden önce gidilmesi gereken bir zorunlu yargı yeri de değildir. Anayasa Mahkemesi yurttaşların temel hak ve özgürlüklerinin Rus iç hukukundaki aksamalar nedeniyle ihlali halinde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin de kararları ışığında şekillenen ortak kuralları uygulayan makamlardan biri olarak değerlendirilmelidir. Bu etkileşime örnek olarak, akıl hastalığı nedeniyle kısıtlanma konusunu düzenleyen “Psikiyatrik Yardım ve Psikiyatrik Yardım Alan Yurttaşların Hakları Hakkında Kanun” ile Medeni Usul Kanunu hükümlerine karşı üç yurttaşın açtığı davaya ilişkin olarak verdiği 30 Ocak 2009 tarihli karar gösterilebilir. Söz konusu dava, başvuruların birinin daha önce açtığı dava ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin önüne gelmiş ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Mart 2008’de verdiği kararda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne aykırılıklar tespit etmişti.

11. Sonuç olarak şu hususlara dikkat çekmek istiyorum:

İlk olarak, Rus hukukunda kabul edilen bireysel başvuru hakkı, temel hak ve özgürlüklerin hem saygınlığını arttırmakta hem de yargısal güvencelerini pekiştirmektedir. Hatta, Anayasa Mahkemesi’nin meşruiyetini büyük ölçüde bu kuruma borçlu olduğunu, dolayısıyla bu hakkın kaldırılmasının Anayasa Mahkemesi’nin saygınlığına gölge düşüreceğini söylemek yanlış olmaz.

İkinci olarak, Rusya Federasyonu'nda tanınan Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkının, başvuru koşulları, davaya konu edilebilecek normlar vb. konularda bir takım farklılıkları olsa da esas itibariyle Avrupa'daki Anayasa yargısı standartlarında olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Üçüncü olarak, Anayasa Mahkemesi'nde açılan davaların büyük çoğunluğunu bireysel başvurular oluşturmaktadır. Üstelik bireysel başvuru sayısı her geçen yıl daha da artmaktadır. Dolayısıyla, bu başvuruları incelemek Anayasa Mahkemesi'nin esas işi haline gelmektedir. Bu konuda, Anayasa Mahkemesi'nin başvuru sürecinin optimizasyonuna yönelik uygulamalarından yola çıkarak normatif düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Özellikle, Anayasa Mahkemesi'nin daha önce karara bağladığı konularla benzerlik taşıyan başvuruların elenmesi yoluna gidilebilir. Rusya Federasyonu'na üye devletlerin Anayasa Mahkemeleri'nin sürece dahil edilmesi, başka bir alternatif olabilir.

Dördüncü olarak, Anayasa şikayeti ancak yurttaşların temel hakları ve özgürlüklerinin etkin olarak korunmasına imkan vermesi şartıyla bir anlam taşır. Bir başka ifadeyle, davaya konu hak ihlali Anayasa Mahkemesi'nin kararından sonra da giderilemiyorsa ve yurttaşların zararları karşılanamıyorsa, Anayasa şikayetinin bir anlamı olmayacaktır. Yargı organlarının insan haklarının korunması konusunda gerekli, karşılıklı anlayış ve işbirliğine yanaşmaması ve yasama organının da kanunları Anayasa Mahkemesinin kararlarıyla uyumlu hale getirilmesi işini ağırdan alması, ancak şikayetlerin sayısını çoğaltacak, yargının otoritesini sarsacak ve Devletin meşruiyet temellerini zayıflatacaktır.